

Ponadczasowy charakter przemocy wobec osób w podeszłym wieku – historia i formy przemocy

Jacek J. Pruszyński, Anita Gębska-Kuczerowska, Alicja Cicha – Mikołajczyk, Inga Pruszyńska.

Pradzieje

- ◆ Wzór agresywnego samca i uległej, unikającej konfrontacji samicy czerpany z otaczającego świata przyrody.
- ◆ O ile poród był najważniejszym wydarzeniem dla żeńskiej części społeczeństwa, o tyle przemoc należała do dziedzin ściśle męskich.

Przygotowanie do „dorosłego” życia młodzieńca

- ◆ Rozpocząło się po pierwszych sygnałach, iż wyrósł on z wieku dziecięcego, co pozwalało zacząć rozwijać jedną z podstawowych zalet ówczesnego mężczyzny jaką była agresywność.
- ◆ Nawet imiona oddają ducha ówczesnych idoli męskiej części ludzkości, Bernard to Bern-hard – silny niedźwiedź a Wolfgang to chodzący jak wilk.

Starożytny Rzym

- ◆ Przysłowia

- ◆ Sexagenarii ex ponte !.

Francja

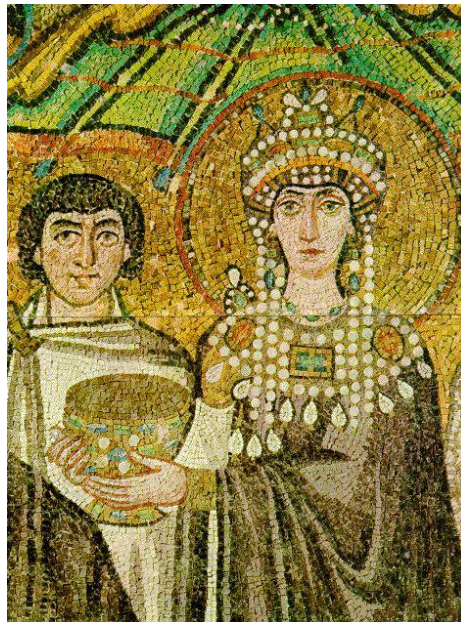
- ◆ Caurel

Kanton Mur-de-Bretagne

Germanie

- ◆ Prokopius

- ◆ De bello gothico (IV wiek AD)

Słowianie

Baśnie

Syn ukrywa ojca

Polska

Pieśni ludowe

Oj córko, córko dałem ci
Żyw, że mnie teraz do śmierci
Córka do sieni wskoczyła i ojcu powróż rzuciła:
Na masz ci ojczyźnie powieś się, po moich progach nie włócz się

Kolejny etap

- ◆ Żebracy

- ◆ Nie możesz robić, idź po drogach psy drażnić

Dożywocie

- ◆ Śląsk

- ◆ Wymowa – od wymówionego
(wmówionego) mieszkania i jedzenia

Dożywocie

- ◆ Poznańskie

- ◆ Starzyk idzie „na chleb” lub „wysąd”
- ◆ Nazywano je też wymiarem – od wymierzonej ilości zboża, owoców, miodu.

Dożywocie

◆ Kujawy

Kujawiacy z okolic Świerczyna
Fot. Nowości Toruń

◆ Lament

Okres emerytury

Nowe zjawisko, dopiero od drugiej połowy XX wieku po raz pierwszy większość ludzi miała szansę spędzić jakąś część swojego życia na emeryturze

Teoretycznie okres w którym:

uwolnienie od trudu pracy

zabezpieczenie bytu materialnego

pozwała cieszyć się tymi wszystkimi rzeczami na jakie do tej pory nie mieliśmy czasu

Ptah-hotep, wezyr faraona Isezi z V dynastii, około 2450 lat A. Ch pisał:

- ♦ „Jakże nieznośny jest los starca, słabnie on z każdym dniem; wzrok mu się pogarsza, uszy przestają słyszeć, opuszczają go siły, serce nie zna spoczynku, usta milkną i cuchną. Jego umysł jest coraz bardziej ograniczony; dziś nie może sobie przypomnieć tego co było wczoraj. Boleą go wszystkie kości. Zajęcia, które wcześniej sprawiały mu przyjemność, teraz wykonuje z wielkim trudem”.

W VII wieku A.CH
Mimnermos z Kolofontu
pisze:

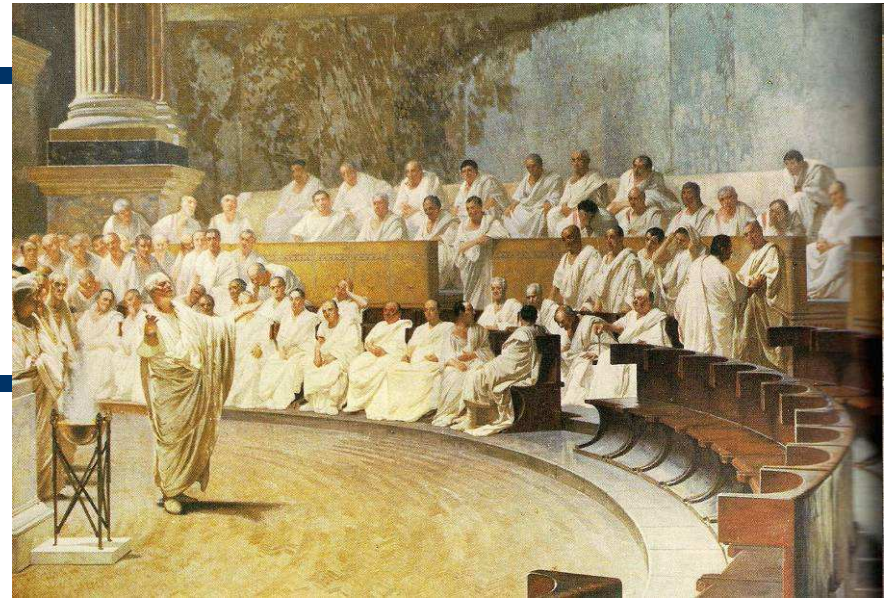
- ◆ „Szczęśliwi są ci, którzy umierają mając sześćdziesiąt lat, bo skoro przykra nadejdzie starość, która zeszpeca nawet pięknego człowieka. Wówczas serce bez przerwy niedobre troski nękają. Także nie cieszy już więcej widok słonecznych promieni. Wnet też niemiły się stajesz dla kobiet i dla chłopców. Tak to bóg człowiekowi starość bolesną sposobi”.

Sparta

- ◆ Swoje wyjątkowe miejsce w świecie starożytnym zawdzięcza Gerousii – radzie utworzonej z trzydziestu starców wybranych spośród obywateli Sparty, którzy ukończyli sześćdziesiąt lat.
- ◆ Mieli oni w swoich rękach olbrzymie uprawnienia, niemniej jednak swoje znaczenie miał fakt, że Sparcie zawsze brakowało obywateli, a niewielu z nich udawało się przeżyć wojny prowadzone nieomal bez przerwy przez to państwo – koszary.

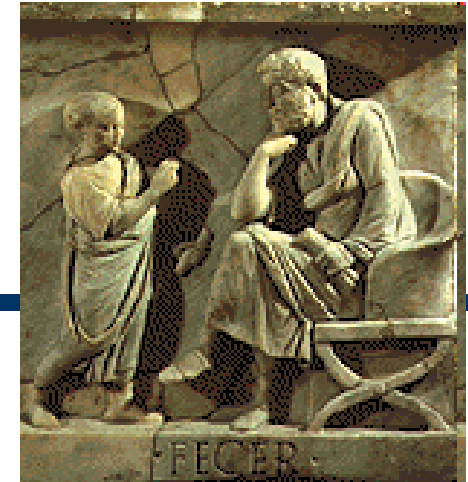
Rzymska republika

- ◆ Specyficzną cechą charakteryzującą to społeczeństwo była wyjątkowa władza jaka ojciec rodziny (Pater familias) dzierżył nad wszystkimi członkami swojego rodu aż do śmierci.
- ◆ Konflikt pokoleń w tych warunkach był szczególnie ostry, ponieważ dzieci pozostawały na prawach niepełnoletnich aż do śmierci ojca.

Rzymska republika

- ◆ Mężczyźni i kobiety
- ◆ Utrwalenie dominacji mężczyzn
- ◆ Małżeństwa „cum manu”- kobiety przechodziły spod opieki ojca pod władzę męża

Teatr - Republika Rzymska

- ◆ Świat rzymski poprzez komedie jakie zachowały się do naszych czasów wyraźnie wskazuje na konflikty między ojcem a synem, który w przemyślny sposób rewanżuje się za to, iż w codziennym życiu musi podporządkować się władzy głowy rodziny.

Republika Rzymska

Konflikt pokoleń

- ◆ Procesy o ojcobójstwo
- ◆ Wojny domowe
- ◆ Denuncjacje
- ◆ Wciąganie ojców na listy proskrypcyjne

Cesarstwo Rzymskie

- ◆ Zmiana ustroju i systemu rządów
- ◆ Krok wstecz czy do przodu ?

Cesarstwo Rzymskie

- ◆ Zmierzch republiki rzymskiej i nastanie cesarstwa przynosi poprawę losu członków rodziny

Cesarstwo Rzymskie

- ◆ Nie wolno już ojcu skazać członka rodziny na śmierć, nie może porzucić nowonarodzonego dziecka a kobieta może stać się opiekunką swoich dzieci.
- ◆ Małżeństwo „sine manu” – prawo do posagu

Teatr - Cesarstwo Rzymskie

- ◆ Sytuacja ta, ma swoje odbicie również w literaturze, motyw konfliktu między ojcem a synem staje się rzadkością.
- ◆ Despotyczny i rozwiązły starzec z komedii Plauta i Terencjusza ustępuje miejsca staremu szpetnemu impotentowi Juwenalisa

Skodyfikowany system prawny

Senatus Populusque Romanus

- ◆ Świat rzymski doskonale ilustrował powtarzającą się na przestrzeni dziejów dwoistość losu starców:
im więcej władzy i uprawnień przyznawało im prawo tym bardziej byli znienawidzeni przez młode pokolenie,
z kolei w innych okresach im mniej praw posiadali, tym gorzej byli traktowani.

Obraz starego człowieka

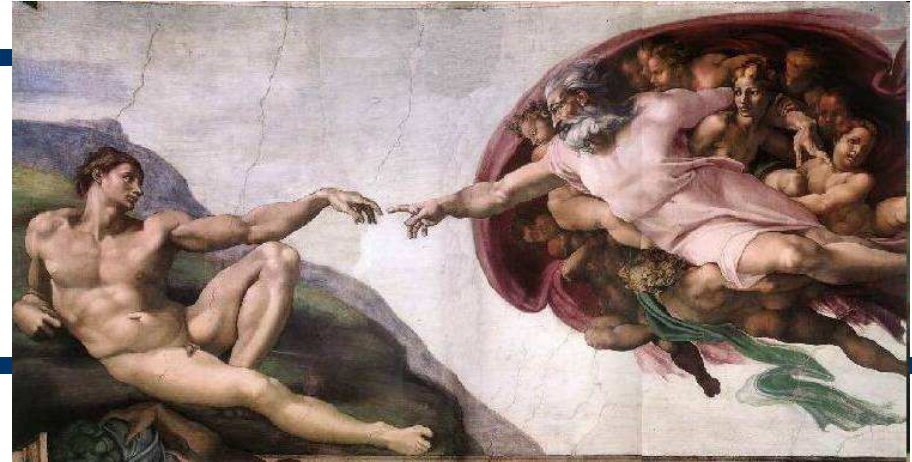
- ◆ Społeczeństwo rzymskie, odkąd zniknął przesłaniający obraz starego człowieka strach, oczami swoich literatów dostrzega i wyśmiewa jego fizyczne i psychiczne ułomności.

Świat Hebrajczyków

- ◆ Wizerunek starca doznaje szczególnego wyróżnienia, które następnie zakorzenia się również w świadomości chrześcijańskiej. Obraz ten utrwalony w sztuce pozostał już na trwałe w zbiorowej wyobraźni kolejnych pokoleń.

Obraz starca - symbol

- ♦ „Patrzyłem – mówi Daniel – aż przystawiono trony, a Przedwieczny zajął miejsce. Szata jego była biała jak śnieg, a włosy Jego głowy jakby z czystej wełny”.

Od tej pory obraz starca w postaci symbolu pozostaje uosobieniem mądrości i wieczności Bożej.

Wczesne chrześcijaństwo

- ◆ Nie istniał wyraźnie zaznaczony problem starych ludzi, co może być rozpatrywane jako dobry lub zły przejaw

Kościół zalecał opiekę nad potrzebującymi niezależnie od tego, czy są to ubodzy, wdowy, sieroty, kaleki, chorzy lub starcy nie różnicując ich pod względem wieku czy płci.

Dostrzeganie znaczenia starości

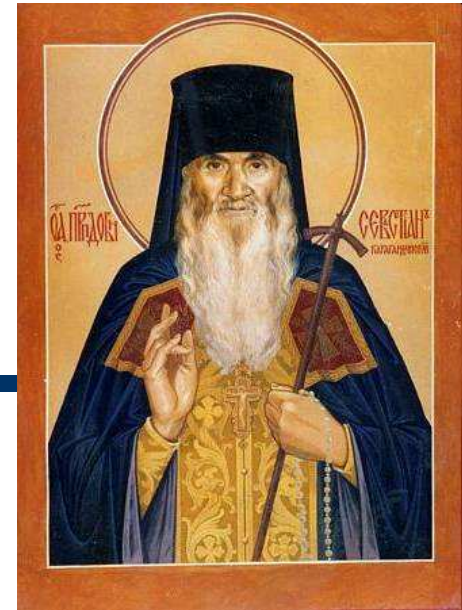
- ◆ Święty Augustyn pisząc o starości zauważa, iż rozpoczyna się około sześćdziesiątego roku życia i trwać może aż do stu dwudziestu lat, toteż sama może być równie długa jak suma pozostałych okresów życia ludzkiego.

Starość jako kara

„Adam w Raju był wiecznie młody i piękny,
Ale zlekceważył zakaz, przez co stał się
starcem
Żałosnym w swoim niedołęstwie,
Niosącym nieszczęsne brzemię starości”

Dobra starość - nagroda

- ◆ „Oto już setny żywota obraca się krąg, a Ty ciągle przykazań Pańskich strzegąc, .. rozmyślasz o szczęśliwości przyszłego żywota. Oczy błyszczą czystym światłem, nogi znaczą ślady pewne; słuch przenikliwy; zęby białe; głos dźwięczny; ciało silne i pełne soków.. Wystygła krew nie przytępiła bystrości żywego umysłu. Poorane czoło nie oszpeca zmarszczkami ściągniętego oblicza . I wreszcie drżąca ręka nie prowadzi po krzywych liniach błędzącego rylca”.

Istnieją też co prawda grzeszni
starcy, którzy dobrze się mają

- ◆ Święty Hieronim nie ma w tych przypadkach problemów z ustaleniem przyczyny – „Istnieją też co prawda grzeszni starcy, którzy dobrze się mają”.

„Tych wspomaga diabeł”.

Skrajności

- ◆ Obraz starości występujący na przestrzeni dziejów nie potrafi uchronić się przed jedną z największych wad jakie przesłaniają nam prawdę – przed skrajnością.
- ◆ Każda kultura ma swój model starca i osadza starych ludzi według tego wzoru

Pułapka ideału

- ♦ Im bardziej model starości jest wyidealizowany, tym bardziej wymagające i okrutne wobec osób starych jest społeczeństwo.

Starość - oczekiwania

- ♦ Mają dawać przykład wszystkich cnót.
- ♦ Przede wszystkim żąda się od nich pogody ducha; utrzymuje się że ją posiadają co pozwala nie interesować się ich niedolą.
- ♦ Wizerunek ich samych, jaki się im proponuje to obraz Mędrca w aureoli siwych włosów, wielce doświadczonego i czcigodnego, który wzniósł się bardzo wysoko ponad zwykłą ludzką dolę;

Starość - opinia

- ◆ Gdy odbiegają od tego obrazu, staczają się w dół: przeciwieństwem pierwszego wizerunku jest obraz starego głupca który głądzi i gada od rzeczy, i jest pośmiewiskiem.

Poza nawiasem ludzkości

W każdym przypadku – czy to dla swych
cnót, czy też z powodu swojego upadku,
starcy – są poza nawiasem ludzkości - pisał
Simone de Beauvoir.

Ludzie starsi - przemiany

- ◆ Społeczeństwa postfiguracyjne – kierujące się w postępowaniu przede wszystkim tradycją, w której młodsze pokolenia przyswajają wzorce kulturowe od pokoleń starszych, a dojrzewanie pociąga za sobą przejmowanie roli dorosłego, zanika a wraz z nią należne jej miejsce osoby starszej.

Nadużycia wobec osób starszych

1:5

Obejmuje wszelkie formy złego traktowania lub krzywdzącego zachowania w stosunku do osób w podeszłym wieku.

Z badań przeprowadzonych w USA wynika, iż na każdy przypadek nadużyć, zaniedbań czy też wykorzystywania osób starszych, który został zgłoszony, przypada pięć sytuacji nadużyć które nie zostały rozpoznane i zgłoszone.

Życiowe realia

- ◆ Sytuacja, która kształtuje relacje ze starszym pokoleniem - życiowe realia z jakimi spotykają się osoby w starszym wieku w warunkach Polski.

Gorsze traktowanie spowodowane wiekiem

Nadużycia wobec osób starszych

**Respondenci, którzy sami
spotkali się z gorszym
traktowaniem ze względu na
swój wiek**

28,84%

**Respondenci mający w swoim
otoczeniu inne starsze osoby,
które spotkały się z gorszym
traktowaniem ze względu na
swój wiek**

23,97%

Gorsze traktowanie spowodowane wiekiem

- ◆ Badani najczęściej spotykali się z przejawami złego traktowania związanego z wiekiem w środkach komunikacji miejskiej i na ulicy, w ośrodkach służby zdrowia oraz w urzędach.

Gorsze traktowanie spowodowane wiekiem

Tabela II
Nadużycia wobec osób starszych

Osoby młode	Rodzina	Urzędnicy	Pracownicy służby zdrowia	Współpracownicy i przełożeni
51,50%	20,04%	19,29%	18,54%	12,92%

Gorsze traktowanie spowodowane wiekiem

- ◆ Nadużycia wobec osób starszych – służba zdrowia
- ◆ Szpitale - 18,17%
- ◆ Lekarze specjaliści - 15,36%
- ◆ Lekarze rodzinni - 7,12%

Gorsze traktowanie spowodowane wiekiem

Nadużycia wobec osób starszych – praca zawodowa

Nadużycia doznane osobiście	Nadużycia dotyczące współpracowników	Najczęstsze przejawy nadużyć:	
14,05 %	24,53%	Odmowa zatrudnienia ze względu na wiek	Zwolnienie z pracy ze względu na wiek

Nadużycia związane z wiekiem

- ♦ Nadużycia wobec osób starszych – leki
 - ♦ zbyt wysokie ceny na leki - 79,59%
 - ♦ zapisywanie ulotek informujących o działaniu leku tak drobnym drukiem,
że uniemożliwia to jego odczytanie - 47,94%
- 44 proc. badanych pacjentów podaje, że nie stać ich na kupowanie zleconych przez lekarza medykamentów

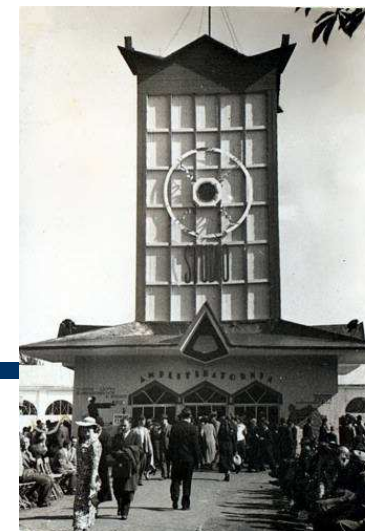
Telewizja

Stacje telewizyjne

Stacje telewizyjne		
Nie uwzględniają	Uwzględniają ale niewystarczająco	Tak uwzględniają
29,59%	55,99%	13,67%

Radio

Stacje radiowe		
Nie uwzględniają	Uwzględniają ale niewystarczająco	Tak uwzględniają
20,41%	56,93%	17,79%

Przymus „bycia młodym”

- ◆ Agresywna, wszechobecna reklama gloryfikująca konieczność „bycia młodym”

Przemoc - sprawcy

- ◆ Najczęściej występuje:
- ◆ przemoc w obrębie małżeństwa
- ◆ układu dzieci – rodzice
- ◆ opiekunowie – podopieczni

Przemoc – mężowie i żony

- ◆ Mężczyźni biją mocniej, lecz czy „bardziej skutecznie” ?
- ◆ Wysoki odsetek kobiet sprawców przemocy próbuje się tłumaczyć chęcią wzięcia odwetu za krzywdy doznane podczas pożycia małżeńskiego we wcześniejszych latach

Charakterystyka sprawców

Wielu sprawców cierpi na:

- ♦ zaburzenia psychiczne
- ♦ nadużywa alkoholu
- ♦ środki farmakologiczne
- ♦ Żony i mężowie - ofiary przemocy

Table 1 – Distribution of records by the elderly victims² of household maltreatment, according to gender and medical care level, Ribeirão Preto, SP, 2002

Care level	Gender					
	Male		Female		Total	
	Nº	%	Nº	%	Nº	%
Did not seek care	28	54.9	22	61.1	50	57.5
Primary	18	35.3	9	25	27	31
Secondary	2	3.9	-	-	2	2.3
Tertiary	3	5.9	5	13.9	8	9.2
Total	51	100	36	100	87	100

**Cheila Cristina Leonardo de
Oliveira Gaioli**

Rev. Latino-Am. Enfermagem vol.16 no.3 Ribeirão Preto May/June 2008

- ♦ (47.1%) sprawcy – dzieci, wnuki, synowa, zięć;
- ♦ (22.9%) przyjaciele, znajomi;
- ♦ (17.2%) włamywacze i napady
- ♦ (12.6%) małżonek lub partner

Charakterystyka ofiar przemocy

- ◆ Niska samoocena
- ◆ Bierne strategie radzenia sobie ze stresem
- ◆ Deficyty umiejętności rozwiązywania sytuacji problemowych
- ◆ Silna zależność od opiekuna
- ◆ Lęk i obniżony nastrój
- ◆ Izolacja społeczna
- ◆ Skłonność do obwiniania siebie
- ◆ Nadużywanie lekarstw i/lub alkoholu
- ◆ Dolegliwości psychosomatyczne

Sprawca i ofiara

- ◆ Ofiara i sprawca są od siebie często zależni – sprawca to opiekun, ale często zależny od ofiary pod względem finansowym i mieszkaniowym.
- ◆ Opiekun przeżywa ostry lub przewlekły stres związany z obowiązkami względem osoby starszej
- ◆ Znaczący odsetek opiekunów osób krzywdzonych ma problemy natury emocjonalnej lub psychicznej.

Rodzaje przemocy

Wyróżniamy trzy podstawowe rodzaje przemocy i zaniedbań:

- ♦ fizyczną
- ♦ psychiczną
- ♦ materialną

Przemoc fizyczna

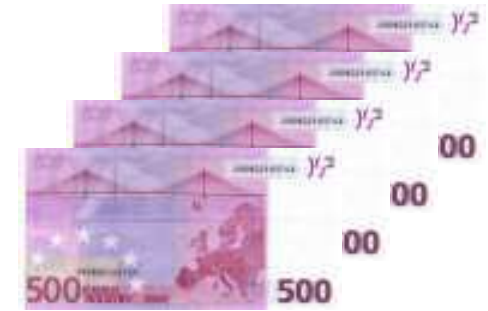
Przemoc fizyczna niesie bezpośrednią groźbę utraty zdrowia a nawet życia ofiary

Polega na:

- ♦ biciu,
- ♦ krepowaniu,
- ♦ potracaniu,
- ♦ potrząsaniu

Przemoc materialna

Zawładnięcie czy też wyłudzenie majątku
ofiary

(rozumiejąc przez to zarówno jego
nieruchomości czyli na przykład mieszkanie,
jak i jego oszczędnościami)

Zarządzaniu jego własnością, majątkiem,
emeryturą czy rentą

Rozpoznanie przemocy

Ofiara może nie mówić o swoich problemach ponieważ:

- ◆ wstydzi się
- ◆ obawia się zemsty
- ◆ nie chce pogrążyć sprawcy przemocy - zwykle osoby z jej najbliższego kręgu – współmałżonka, dziecka, czy też wnuka

Podjejrzanostwo jest zwłaszcza gdy:

- ♦ opiekun nie odstępował ani na chwilę swojego podopiecznego podczas badania, lub jest niechętny pomocy z zewnątrz (nie wyraża zgody na wizyty pielęgniarki czy też zabiegi lecznicze w domu)
- ♦ zauważamy złe relacje opiekuna i podopiecznego - obserwujemy strach podopiecznego
- ♦ występują kolejne złamania czy też urazy u tej samej osoby a wywiad dotyczący okoliczności jest sprzeczny bądź niewystarczający

Podejrzane jest
zwłaszcza gdy:

- ◆ Występuje opóźnienie w poszukiwaniu pomocy i zgłoszenie się do lekarza w kilka dni po doznanym urazie czy urazach
- ◆ Stwierdzamy liczne obrażenia tułowia, należą do nich podbiegnięcia krwawe, oparzenia, pręgi po uderzeniach, zranienia, złamania, zwichnięcia

Przydatna zasada

Niewiele sytuacji, oprócz przemocy
może prowadzić do uszkodzenia ciała o
zróżnicowanej lokalizacji,
a szczególnie do uszkodzeń obustronnych

Przemoc

- ◆ Sprawca przemocy nie działa stale
- ◆ Przemoc jest wywierana okresowo i ustaje w obecności świadków
- ◆ Ofiara przemocy pozostawiona bez wsparcia nabiera przekonania, że wszystko co ją spotyka dzieje się z jej winy

Przemoc ustaje podczas obecności innych osób

Przemoc

- ◆ Ludzie starsi ze względu na:
- ◆ koszty
- ◆ skomplikowaną procedurę
- ◆ często występujące relacje rodzinne ze sprawcami przemocy

rzadko korzystają z postępowania cywilnego w obronie swoich praw

Przemoc

Ofiarami przemocy zwłaszcza fizycznej, powinien zajmować się zespół osób w składzie:

- ◆ lekarz
- ◆ pielęgniarz
- ◆ pracownik socjalny
- ◆ psychiatra
- ◆ prawnik
- ◆ policjant

Przemoc

Zespół ten w każdym przypadku powinien:

- ♦ sprawdzić, czy wcześniej były już podejmowane próby niesienia pomocy w związku z przemocą
- ♦ jeśli były nieudane, należy ocenić przyczyny niepowodzeń, by uniknąć tych samych błędów
- ♦ konstruować plan postępowania w zależności od sytuacji

Starość i nadużycia wobec osób starszych

- ◆ Pytania
- ◆ Problemy
- ◆ Zadania

Problem

Postrzeganie starości przez starsze osoby

- ◆ Niejasny sposób postrzegania starości –
- ◆ Z jednej strony narzekania na swój podeszły wiek
- ◆ Z drugiej strony szczylenie się nim i za wszelką cenę odsuwanie kresu swoich dni w jak najdalszą przyszłość.

Pytanie Osoby starsze

Jak zmienić zasady?

- ◆ Są niezdolne do bezpośredniej walki o swoje prawa,
- ◆ O ile nie wykształciły w sobie okrucieństwa niezbędnego do zastraszania otoczenia. stają się łatwą ofiarą.

Pytanie

Jak osiągnąć „złoty środek” ?

System prawny w swoich skrajnych postaciach powoduje, iż ludzie starsi oscylują pomiędzy życiem w nienawiści a wegetacją w pogardzie.

Zadanie Gerontolodzy ?

- ◆ W jaki sposób doprowadzić do sytuacji w której punktem wyjścia stanie się rzeczywista, konkretna starość ze swoimi potrzebami, w tym także fizycznymi a nie abstrakcyjny obraz zakładający, że starzec musi być mędrcelem żyjącym ponad realiami tego świata ?

Pytanie

Sprawcy przemocy – jak udzielić im pomocy ?

Specyfika przemocy w stosunku do osób w wieku podeszłym

- ◆ Opieka nad niesprawnymi osobami starszymi
- ◆ Sprawca przemocy przeżywa ostry lub przewlekły stres związany z obowiązkami względem osoby starszej

Problem Szpitale - realne rozwiązanie ?

Stworzenie w izbach przyjęć szpitali
urazowo-ortopedycznych zespołów
specjalistów którzy będą w stanie:

- rozpoznać problem,
- nawiązać kontakt z ofiarami przemocy,
- udzielić im skutecznej pomocy.